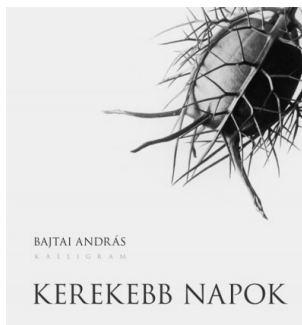

LAPIS JÓZSEF

A csodák ritmusai

BAJTAI ANDRÁS: KEREKEBB NAPOK

Kalligram Kiadó
Pozsony, 2014
88 oldal, 2000 Ft

”

Amikor elolvastam a *Kerekebb napok* költeményeit, az jutott az eszembe, hogy olyan ez a kötet, hogy Szerb Antalt azonomód lelkes szavakra ösztönöznél, egyszerre inspirálva és próbára téve kritikusi gondolkodásmódját. Nem azért, mint-ha Bajtai András harmadik könyve hibátlan, vagy megjósolhatóan korszakos mű volna (erről egyébként sem mi vagyunk hivatottak véleményt alkotni), hanem amiatt, mert olyan alkotásokról van szó, amelyekben – a szerző művészetében érzésem szerint első ízben – a líra esszenciája mutatkozik meg, s a legjobb darabokban elektromos áramként lüktet a szellem.

A kötet mottójaként egy René Char-idézet olvasható (amely, mint azt a szerzővel folytatott beszélgetésből megtudhattuk, kevés híján a könyv címévé vált: *De a lassú élet titkát is szeretném megtudni* – Bajtai Andrással Csutak Gabi beszélget, Litera, 2015. február 2.): „Líra az elzárt hegyeknek.” A Parancs János fordította szövegrész eredeti kontextusáról nincs módom szót ejteni, ám ha elmerengünk a rövid, enigmatikus mondat lehetséges jelentésein az olvasott versek vonatkozásában, akkor különös belátásokra juthatunk. Hangsúlyos benne a „líra” kifejezés, amellyel a költészeti médium klasszikus, leginkább talán a 19. században erőteljessé váló alakzatát választja folytatható tradícióként, s ezzel többek között az ihletettség, organikusság, emelkedettség jegyeit is társítja a költői beszédhez. Az elzárt hegyeknek szóló líra kifejezés természetesen többféle implikációval bír: egyfelől benne van az „elefántcsonttorony” ezoterikus hagyománya, másfelől gondolhatunk arra is, hogy a mondatban leginkább olyan fontos az, hogy a hegyek címzettként jelennek meg, s amelyek így fölfoghatóak akár az olvasó allegóriájaként, de akár a költemények különös, idegen másikkal is kapcsolatba hozhatóak (amelyek/akik talán akkor a tűnnek a leginkább idegennek, ha viszonylag problémátlanul feleltethetőek meg egy szerelmi reláció Te-jének...). A mottó jelentéskörében azonban lényeges elem az is, hogy ennek az elzártágnak

és titokzatosságnak megvan a maga tágassága, valamint fensége: a hatalmas térben tulajdonképpen bárki vendégként érezheti magát, meditálhat, és megtalálhatja a maga helyét ideig-óráig. Az, hogy Bajtai András tudatosan nemzetközi (s azokkal szorosabban rokon magyar irodalmi) lírapoétikákkal kísérel meg párbeszédbe lépni, s a költészetnek kevésbé a köznyelvvel érintkező, aktualizáló vonulatára csatlakozik rá, szerényebben, de talán magabiztosabban lép be a művészet idejébe.

Bár én hajlamosabb vagyok a *Kerekébb napokat* az elmozdulás, s kevésbé a folytonosság köteteként olvasni, kétségtelen, hogy találhatóak benne olyan versek (vagy versrészletek) is, amelyek a *Betűember* (JAK+PRAE.HU, 2009) költészetnyelvét viszik tovább – ami talán gondot jelent, hogy nem különösebben invenciós módon. Ilyen, tulajdonképpen üresben járó, a modort kitartó szövegek például *Buksza* és a *Panír*, melyek sajátossága, hogy olyan, inkább az izzadságos kreativitás, semmint a szubverzív invenció hatásával bíró nyelvi felépítmények, hogy a sorok – a technika és a modor miatt – akkor is közhelyként hatnak, ha biztosak vagyunk abban, hogy még soha nem találkozhattunk velük ezelőtt. (Ebben a véleményben csatlakozom két kiváló, értelmező igényű kritika belátásaihoz is: Balajthy Ágnes: *A kockázatvállalás szépségei*, Műút, 2015050; L. Varga Péter: *Érintkezések*, Alföld, 2014/12.) A legkülönösebb az, hogy ezek a szövegek nem önmagukban, hanem a mellettük álló, ihletettebb versek kontextusában hullanak ki egy képzeletbeli rostán. A *Buksza* statikus (verskezdő) részlete („A bepólyált arcú öregasszony / minden hetedik napon / kienged a bukszából. // Látni akarja, ahogyan / leszakadt csokornyakkendőmet / agyalágyult kisgyerekként / rángatom a porban, / toporzékolásommal / felzaklatva a napközis tábor.”) talán nem is önmagában tűnik fáradtnak, hanem azért húzódik kellemetlenül fintorra az olvasó ajka, mert például a közvetlenül utána következő (egyébként a kötetben nem is a legerősebbek közé tartozó) mű, az *Eljövétel* az alábbi lendületes kezdéssel nyit: „Nem kímélték. / A sötétség négykézláb, / megkötözve érkezett, / nyomában összetorlódtak / az érintetlen táj / puha lepedőárkai. // Csend volt. / Nap nem süttött még, / felszakadó lélegzet nem zavarta / a föld könnyelmű nyugalmát. / Láttuk a boldogságot a köveken, / bátortalan szálait / szétfutóban.” Pedig poétikai szempontból, mint látjuk, egymástól nem túlságosan távoli eljárásokkal van dolgunk, a különbséget nem pusztán technikai szinten ragadhatjuk meg. Mégis mutatkozik eltérés ugyanakkor például a tekintetben, hogy míg az előbbi versekben a megszólaló én íródik bele különféle bizarr, dezantropomorfizáló szituációkba, s a humán karakter lebontása történik meg bennük, addig a második típusúakban erőteljes megszemélyesítéseket, prosopopeiákat észlelünk, amelyek részint a természeti létezők antropomorf (emberi, vagy az ember körüli környezethez kötődő) jegyekkel történő kontaminációját jelentik, gyakorta az avantgárd – szürrealista, expresszionista – képalkotást idéző módon (egy másik költemény – a *Pavane* – például: „remények állatkertje”, „a beszéd sikátorai”, „a hangom, foszlott kötél”). Ez maga a retorikai metamorfózis (érdemes megjegyezni, hogy az átváltozás egyébként sem áll távol ettől a költészettől, a lírai én közvetlen átalakulásával találkozunk *A madár* című versben).

A hagyományból több olyan szövegkorpuszt is említhetnénk, amellyel valamilyen szempontból rokonítható Bajtai újabb írásművészete; én ezúttal egy olyan szerzőt mondanék, akit úgy tekintek a világirodalomba tartozónak, hogy először rendre a magyar irodalmi kánon részeként találkozunk vele. Bajtai szövegeinek modalitása, képalkotása (a korai) József Attilához is kapcsolódik, mindenekelőtt a később *A bőr alatt halovány árnyék* címet kapó, „Egy átlátszó oroszlán él fekete falak között...” kezdetű, paradigmaticusnak is nevezhető (1927-es)

szöveghez. Akár az avantgárd inspiráció, akár az önmaga látványszerűségét aláásó képpreferencia, a vizualizálhatóságot ellehetetlenítő trópus, az erőteljesen prosopopeikus jelhasználat, akár az én közvetett olvashatósága, egyszerre retorikai és tropológiai destabilizálása ilyen kötések, de ha a „szerelmi líra” kereti között értelmezzük a *Kerekebb napok* műveinek számottevő hányadát, a másikhöz való viszonynak az idegen, a hátborzongató, a groteszk felőli megjelenítése szintén a költőelőd vonatkozó költeményeinek világával létesít párbeszédet.

Bajtai András költeményeinek erőteljes a mitikus (ritkábban mitologikus), időnként mesei, máskor fantasy-karaktere, s a szakralitás sem áll távol tőlük (a félreértések elkerülése végett szó sincs ugyanakkor valamiféle ezotériáról, vagy ideologikus természetű spiritualitástól). A *Madártánc* vagy a *Második születés* címűekben a mitikusság a meghatározó (előbbi egy ősi világ lírai megérezésként hat), a *Fém* mintha a címben foglalt fogalom szimbolikus jellegű kvázi-mitológiájaként is érthető volna, az *Utolsó elégia* pedig olyan eklektikus mű, amelyben egyszerre áramlik a legenda, a rezignáció, a sötét melankólia, a patetikusság és archaikusság – Bajtai rendkívül sűrű szövegeinek egyik vonzó minősége ez a harmonikus sokszerűség. Gazdag és izgató versvilág ez, fenséges ormokkal és fáradtságos ereszkedőkkel (időnként akár egy költeményen belül is), de mindenképpen olyan, hogy érdemes kalandozni benne mindazoknak, akik a költészetben a csodát keresik.

HÉRICS NÁNDOR: FÉLVEZETŐK (olaj, vászon 100×120, 2014)